



KURMACA VE GERÇEK BAĞLAMINDA TARİHSEL BİR
ROMAN: HOCAEFENDİ'NİN SANDUKASI
A HISTORICAL NOVEL IN THE CONTEXT OF FICTION AND REALITY:
HOCAEFENDİ'NİN SANDUKASI (HODJAEFENDİ'S SARCOPHAGUS)

TURAN GÜLER

Yrd. Doç. Dr.; Muş Alparslan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
Assist. Prof. Dr., Muş Alparslan University, Faculty of Science and Letter,
Department of Turkish Language and Letter.
t.guler@alparslan.edu.tr
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-2227-2299

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute
TAED-60, Eylül- September 2017 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 21.03.2017
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 03.08.2017
Sayfa-*Pages* : 247-264
DOI- : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3747>



www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>
This article was checked by iThenticate.

KURMACA VE GERÇEK BAĞLAMINDA TARİHSEL BİR ROMAN:
HOCAEFENDİ'NİN SANDUKASI
A HISTORICAL NOVEL IN THE CONTEXT OF FICTION AND REALITY:
HOCAEFENDİ'NİN SANDUKASI (HODJAEFENDİ'S SARCOPHAGUS)

TURAN GÜLER

Öz

Emre Kongar'ın tek romanı olan Hocaefendi'nin Sandukası postmodern yazım tekniklerinin kullanıldığı postmodern tarihsel bir romandır. Eserde Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra başlayıp Sultan'ın ölümüne kadar geçen dönemde yaşanmış iktidarı ele geçirmek için gerçekleştirilen eylemler anlatılır. Bu eylemler arasında özellikle medreselerin yapısını bozmak, hür düşüncüyü engellemek gelir. Yazar bu eylemleri aynı zamanda kendi çağının sosyal ve siyasal olaylarına göndermeler yapmak için kullanır. Bu yönüyle müstakil bir tarih kitabı ya da edebi bir eser olan roman yazmaktan ziyade tarihi ve romanı bir araç olarak kullanıp kendi düşüncesini tarihi roman formatında okuyucusu ile paylaşır. Yazar, bu tür iktidarı ele geçirmeye dönük eylemlerin yanı sıra diğer tarihsel olaylara, ilgili dönemdeki düşünce akımlarına ve Hurufilik gibi anlayışlara yer verir. Tarih ile romanın, gerçek ile kurmacanın birbiri içine girdiği bu türden metinlerde anlam örtük bir hale gelir. Çalışmamızda tarih yazımı ve tarihsel roman kavramları üzerinden hareketle gerçek ile kurmaca arasındaki ilişki ele alınacaktır. Bu kapsamda postmodern tarihsel roman olarak değerlendirilen Hocaefendi'nin Sandukası romanı gerçek ile kurmacanın harmanlandığı örnek bir anlatı olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Yazımı, Tarihsel Roman, Gerçek, Kurmaca, Emre Kongar, Hocaefendi'nin Sandukası

Abstract

Emre Kongar's only novel, Hocaefendi'nin Sandukası (Hodjaefendi's Sarcophagus), is a postmodern historical novel in which postmodern writing techniques are used. The actions which aimed at seizing the power and which took place in a period having begun after the conquest of Istanbul by Fatih Sultan Mehmet and continued until the death of Sultan are told in the work. Among these actions are to disarrange the structure of the madrasahs, to prevent the free thought. The author also uses these actions to make references to social and political events of his own age. In this sense, rather than writing an independent history book or a novel which is a literary work, he shares his thoughts with the reader in the historical novel format by using history and novel as a means. In addition to these actions aiming at seizing the power, the writer includes currents of thought in the relevant period and insights such as Hurufism. In these types of texts where the history and the novel, and the truth and the fiction are intertwined, the meaning becomes implicit. In our work, the relationship between reality and fiction will be studied through the use of historiography and historical novel. In this context, Hocaefendi'nin Sandukası (Hodjaefendi's Sarcophagus), novel, which is regarded as a postmodern historical novel, will be evaluated as an example narrative in which reality and fiction are blended.

Key Words: Historiography, Historical Novel, Truth, Fiction, Emre Kongar, Hocaefendi'nin Sandukası (Hodjaefendi's Sarcophagus)

Giriş

Edebi eser yazılı veya sözlü şekilde ortaya çıktığı andan itibaren edebiyatın malzemesi konumuna gelir. Eleştirilenler ve okuyucular tarafından anlamı çoğaltılarak okunmaya çalışılır. Sayısal bilimler gibi kesin anlamlara sahip olmadığı için de değişen şartlar içinde eserin anlam zenginliği yeni okumalar ve yorumlamalarla zenginleştirilir. Her türlü yeni okuma ve yorumlamadaki ortak amaç ise eseri belli kalıplara sokmadan ve yaftalamadan metinde ne olup bittiğini anlamak ve anlaşılır kılmaktır.

Emre Kongar'ın *Hocaefendi'nin Sandukası* (1989)¹ romanı için bir değerlendirme metni yazmak aslında metnin çoğunluklu anlam dünyasına bir anlam katma çabasıdır. Bu durum biraz da risk barındırır; zira kitabının sonuna eklediği “Tepkiler” bölümünde kendisine ya da yayınevine yazılmış olan mektuplara yer verir. Tamamen yazarın kaleminden çıktığı belli olan bu mektupları yazanlara, alay edercesine verdiği “Rakamsever, Unutmaz, Caymaz, Karaçalan, Çokbilmiş, Düştevar, Pekcesur, Gözübağlı, Külyutmaz, Sorguç, Çokbilir, Pekcahil, Hiçunutmaz, vb. soy isimlere bakıldığında büyük bir ihtimalle kendisi ve eseri hakkında yazılması/söylenmesi muhtemel eleştiriler hakkındaki tavrını ortaya koyar. Bu bölüm, aynı zamanda eleştirilenlere eserin üzerinde durulması gereken noktalarını da işaret ettiği için değerlendirmeye alınması gereken özel bir bölümdür. Örneğin kendisinin ilk ismi olan Reşit ile roman kahramanı Raşid arasında, eleştirilenlerce romandaki otobiyografik unsurlar başlığı altında bir değerlendirme yapılacağına işaret eder. Otobiyografik bir eleştiriye gönderme yapmak için mizahi bir üslupla romanına “Sevil Güvezne Hiçunutmaz” adlı bir okurdan gelen mektubu koyar. Bu mektupta “Göbek adınızın Reşit olduğunu hatırlıyorum. Yoksa Raşid siz misiniz?” (Kongar 1989: 166) yazar.

Yine romandaki kişiler ile gerçek hayattaki kişiler arasında bir ilişkinin olduğuna dikkat çekecek eleştirilenler için de Prof. Dr. Halil Pekcahil tarafından bir mektup yazılmıştır. Bu mektupta okur: “Giftos Karpantiye'nin kimi temsil ettiği açık. Ama Hiram Ağa, Filip Hoca, Dilruba, Mahpeyker, Raşid, Doğan, Halil, Oruç, kimlere karşılık bir türlü çıkaramadım.” (Kongar 1989: 165) der. Bu mektup da romanı gerçek-kurmaca ilişkisi üzerinden okumaya işaret eder. Bütün bu alaycı göndermelere rağmen yazar eleştirilenlerin değerlendirmelerinden kurtulamaz.

Ele aldığımız romanda yazarın niyetini, bu niyetin roman tekniği içinde edebi metinde varlık sürecini anlama ve yorumlama gayreti içinde olacağız. Bunu yaparken de eserin postmodern tarihsel roman oluşu dolayısıyla romanı, tarih-roman ve gerçek-kurmaca ilişkisi üzerinden okuyacağız. Yazarın romanda ele aldığı kurmaca gerçekliğin, günümüz gerçekliği ile ilişkisini anlamaya ve yorumlamaya çalışacağız. Çalışma boyunca roman, tarihyazımı (kullanmalık metin) ve tarihsel roman (kurmaca metin) tanımlanması ve aralarındaki ilişki bağlamında okunacak, bu okuma esnasında “Yeni Tarihselcilik” kuramı çerçevesinde gelişen anlayış çalışmamıza yol gösterecektir.

Modern eleştiri anlayışları çerçevesinde hem genel bir çerçeveden bakıldığında günümüz romanını ve bunun yanı sıra özel bir noktadan bakıldığında da *Hocaefendi'nin Sandukası* romanını anlamak ve yorumlamak için metin dışı faktörlerin önemli bir konuma geldiğini görmek mümkündür. 1980'lerin edebiyat ürünlerinde ve eleştirisinde kültür,

¹ Kongar, Emre (1989). *Hocaefendi'nin Sandukası*, İstanbul: Remzi Kitapevi. (Yapılan alıntılar bu baskıdan alınmıştır).

tarih, bağlam gibi metin dışına vurgu yapan kavramların ve olayların önem kazandığı kolaylıkla söylenebilir. Bu durum edebiyat eleştirisini bir kültür okumasına dönüştürmüştür. (Uslu, 2011: 25) Okuyucu ve eleştirmenlerce romanın anlaşılabilmesi için farklı unsurların da anlaşılması ve değerlendirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Edebi eserin din, tarih, toplum, felsefe vb. birçok alanla kurduğu sürekli bir ilişki biçimi olmuştur. Bu açıdan edebiyat araştırmacısı da edebi eseri değerlendirirken ilgili alanlara sıklıkla girmek ve bu alanlar ile edebi eser arasındaki ilişkiyi ortaya koymak durumunda kalmaktadır. Anlama ve anlaşılır kılma çabası, beraberinde edebiyat eserlerinin ele alınmasında kullanılan birçok farklı kuramın doğmasını sağlamıştır.

Bu kuramlardan biri olan Yeni Tarihselcilik;

1980'lerin hemen başında edebiyatın kendisiyle beraber kültürel alanın içinde sürekli devinen, esneyen, sınırları değişen başka söylemlerle alakasını kurmak kaygısının bir tezahürü olarak ortaya çıkar; zira edebiyatı anlamının başka yolu olmadığını düşünür. Stephen Greenblatt'ın kurucu babası addedildiği bu eleştirel yaklaşım Amerikan akademisini 1970'lere kadar hakim değerlendirme tarzı olan Yeni Eleştiri'nin şekillendirici tavrına karşı bir çeşit isyan olarak de değerlendirilebilir. (Uslu, 2011: 26)

Yeni Tarihselcilik kuramının şekillenmesinde etkili olan eserlerden biri Linda Hutcheon'nun *A Poetics of Postmodernism* adlı eseridir. Ona göre hem tarih hem de roman bir söylemdir ve her ikisi de geçmişi anlamamızı sağlayan anlamlandırma sistemleridir. (Ögünç, 2017: 298) Bu doğrultudan hareketle;

...dünyada ilk insandan bu yana ses veya yazıyla meydana getirilen bütün metinler temelde iki gruba ayrılırlar: Gerçek hayatla birebir ilişkili olan kullanmalık metinler ve gerçek hayatla dolaylı bir ilişki içinde olan kurmacalık metinler. Kullanmalık metin kavramı, göndermeleri gerçek dünyaya yönelen ve yaşamın birtakım gerçek ya da olası durumları ile olgularını betimleyen metinleri; Kurmaca metin kavramı ise yapısındaki özelliklerden dolayı, alımlanmasında, gönderici ile alıcının, kendine özgü kuralları olan bir iletişim konumuna girmesini gerektiren metinleri ifade eder. (Çıkla, 2010: 105)

Kurmaca metinlerin, yaşam alanındaki görüngüler açısından, kullanmalık metinlere oranla daha geniş bir geçerlilik taşıdığı söylenebilir. (Göktürk, 2002: 56) Kurmaca'nın son yüzyıllar içinde en çok rağbet gören türlerinden biri olarak roman, gerçeklikle kurmacalık arasında bir yerde, ama kurmacalık vasfı daha ağır basan, gerçekliği ancak malzeme olarak kullanıp, onu bozan ve dönüştüren bir yapıya sahip edebi türdür ve gerçek bir romancı, bize dış dünyanın gerçeğiyle subjektif tecrübenin cazibesini birlikte sunar. (Çıkla, 2010: 108)

Kullanmalık metin kategorisinde değerlendirilen tarih, hem modern romanın hem de postmodern romanın başka söylemlerle alaka kurmaktan zevk aldığı en etkili alanlardan biridir. En basit tanımıyla tarih; geçmişteki insanların neler yaptıklarını, neden ve sonuç ilişkisi dahilinde, yer ve zaman göstererek, belgeler ışığında objektif olarak inceleyen bir bilim olarak kabul edilir. Kurmaca metin kategorisinde değerlendirilen roman ise -en

azından Türk romanı- Namık Kemal'den bu güne “güzerân etmemişse bile güzerânı imkân dahilinde olan bir vakayı... tasvîr etmek” şeklinde tanımlanmıştır. (Namık Kemal, 2005: 39) Bu iki tür arasındaki ilişkinin temelinde ise dil ve yazı aracılığıyla “zaman” ve “mekan” üzerine inşa edilmişliği, o zamanı bir bilgi, inanç ve değerler sistemine göre yeniden kurgulama girişimi; tarihin bir “an”ını anlamlandırma isteği vardır. (Türkeş, 2011: 81) Geçmişte yaşanmış her olayın tarihsel olmaması gerçeğinden hareketle tarih yazarı da tıpkı roman yazarı gibi bir seçme yapar. O seçkiyi de kurgulayarak anlatır. Bu açıdan bakıldığında tarih yazımı ile roman yazımı arasındaki yakınlığın odağında her ikisinin de anlatılmaya layık bir seçki sunması ve bu seçkinin tamamlanması ve okunabilmesi için bir kurguya sahip olması vardır denebilir. Ayrı ayrı türler olarak devam eden tarih yazımı ve roman yazımının bir diğer ortak noktası ise tarihi romandır.

Kendisi bir sosyal bilimci olan Emre Kongar'ın “*Hocaefendi'nin Sandukası*” romanı buna örnek gösterilebilir. Yazar, romanında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettiği yıllardan başlayarak Fatih'in ölümüne kadar geçen süre içinde Haçlı zihniyetinin Fatih'in İstanbul'u fethinden intikam alma ve Fatih'i ve Osmanlı'yı durdurma ve yıkma amaçları için yaptıkları stratejik bir planı ve bu planı Osmanlıda engellemeye çalışan bir grubun buna karşı verdiği mücadeleyi anlatır. Bu vakıa zinciri roman tanımının “güzerân etmiş” ifadesi ile örtüşür. Çünkü İstanbul'un fethinden başlayıp Fatih'in ölümüne kadar geçen süre tarih içinde yaşanmış bir durumu gösterir.

Ancak *Hocaefendi'nin Sandukası* romanı tarihi gerçeklik içinde oluşturulmuş kurmaca bir metindir. Romanda anlatılan konuların yaşanmış olma durumu yaşanması muhtemel durumdan daha muğlaktır. Örneğin romanda anlatılanlar konu itibariyle ele alındığında Fatih Sultan Mehmet isminde bir sultanın yaşadığı ve bu kişinin vefat ettiği bir gerçekliktir. Ancak bu kişinin ölümü yani iktidarını kaybetmesi ile ilgili Hocaefendi'nin rolüne dair elimizde doğru olarak kabul edebileceğimiz bir bilgi/belge ve gerçeklik bulunmamaktadır. Romanda anlatılan vakanın benzerlerinin romanın yazılmasından hem önceki hem de sonraki bir süreçte vuku bulması ise romanla ilgili yapılan “güzerânı imkân dahilinde” tanımı ile örtüşmektedir. Buradaki esas gerçeklik, bir iktidarın olduğu ve birilerinin de bu iktidarı devirerek kendi iktidARlarını kurmak istemesidir. Bu, tarih boyunca farklı renkler, olaylar, kurgular, oyunlar, entrikalar, hileler, savaşlar vb. durumlarla ortaya çıkan değişmez bir gerçekliktir. Dış dünya gerçekliği ile kurmaca dünya içinde verilmeye çalışılan gerçek, temelde birbirinden ayrı hayli uzak iki kutbu temsil etmelerine rağmen kurmaca metinler yani roman bize, bizim bildiğimiz, duyduğumuz, gördüğümüz insanların, mekânların, olayların, duyguların, zamanların benzerlerini sunarlar. (Çıkla, 2010: 109) Yani diyebiliriz ki *Hocaefendi'nin Sandukası* romanı bize, güzerân etmiş ya da tarih boyunca güzerân edecek bir gerçekliği kurgusal bir çerçevede anlatır.

Burada unutulmaması gereken nokta ise romandaki gerçekliği ister kendi açımızdan, ister belli bir akıma göre, ister tarih bilgileri ışığında, isterse sosyolojik veya psikolojik yönlerden irdeleyelim, ele alınan kurmaca bir metin olduğudur. Romanda yaşanmış ya da yaşanması muhtemel bir olay anlatılsa bile herhangi bir romanda anlatılan tarihi veya siyasi bir olayın bir mahkeme veya bilim için kesin bir veri ve belge niteliği taşımayacağıdır. Wellek ve Warren'e göre; romanı bir belge veya bir durumun tarihi, bir itiraf, gerçek bir hikâye, bir hayatın ve bu hayatın yaşandığı zamanların tarihi gibi düşünmek bir tehlikedir. (Wellek-Warren, 2011: 247) Bu yüzden romanlardaki bazı olay

ve kişilerin benzerlerinin gerçek hayatta da görülmesi romanın gerçek hayatla eşdeğer olduğunu veya romanların günlük hayatı etkilediğini düşünmemizi asla gerektirmez. (Çıkla, 2010: 112) Ancak tarih boyunca okuduğu kurmaca metni gerçek sanan bir kesim de hep olagelmıştır.

Her iki durumda da romanda gerçeklik ile kurmaca arasında karmaşık bir ilişkinin olduğu açıktır. Gerçeklik ile kurmaca arasındaki ilişkiyi daha da karmaşık hale getiren bir diğer vakıa ise postmodern roman anlayışıdır. Postmodern romanın gerçeği muğlaklaştırma anlayışı, malzeme olarak kullandığı tarih üzerinde serbestçe hareket etme düşüncesini geliştirmiştir. Postmodern roman ve tarih arasındaki bu ilişki üzerine odaklanmış bir kuram olan “Yeni Tarihselcilik” anlayışına göre, anlatım biçimleri ve kurguları açısından, roman ve tarih birbirinden soyutlanamaz.

Çünkü her iki disiplin de birer kurgulanmış bütünden oluşmaktadır. En önemli amaçlarından birisi geçmişi, yeniden ele alarak onun gerçekliğini sorgulamak, tarihi günümüz bakış açısından yorumlamaktır. Tarihi kişiler ve olayları ele alan romancılarımız, tarihteki boşluklardan yararlanarak, - ve aynı zamanda postmodern anlayış sonucu, mutlaklığın yerini göreceliğin alması, objektifliğin yerine sübjektifliğin geçmesi ile- gerçekçi edebiyat geleneğini sorgularken değişken, çelişkili, esnek bir roman dokusu oluştururlar. (Yalçın-Çelik, 2005: 18)

Esnek bir dokuya sahip olmakla birlikte diğer romanlar gibi bu romanların da amacı -her bir sanatçıya göre değişik unsurlar barındırsa da- bir mesaj ulaştırmaktır. Özellikle hem klasik tarzda yazılan tarihi romanların hem de postmodern tarihi roman yazarlarının amacı her ne kadar tarihsel bir olayı anlatmak gibi görüle de temel amaçları kendi dönemine ve gelecek nesillere bir mesaj vermektir. “Tarihi romanda yazar, yaşadığı devrin uzağındaki bir zamanda gerçekleşmiş olayları konu alarak onları yeni baştan hatta kendi yaşadığı devrin meseleleriyle de ilgiler kurarak işler.” (Argunşah, 2016: 10)

Romanların bir diğer öncelikli amacı ise sorulara kesin cevaplar vermek değil aksine yeni sorular ortaya çıkarmaktır. Örtük bir anlatım olan romanda her okur bu örtük anlamı aralamak için metni zihninde yeniden yazmak zorundadır. Romanda anlatılan tarihi olayların gerçek olmak gibi bir zorunluluğu da yoktur. Önemli olan okurun bu bilgiyi zihninde nereye oturttuğu ve hayata ne kattığıdır. Bir roman gerçek hayata dokunabildiği oranda kıymet kazanmakta ve kalıcılığını sürdürmektedir. Ele aldığımız romanda yazar salt tarihsel bir olaydan söz etmek yerine bu tarihsel olayı tüm zamanlarda gerçekliğini asla kaybetmeyecek olan iktidar tutkusu ve onu ele geçirmek isteyen güçler arasındaki ilişki üzerine inşa etmeye çalışmaktadır. Bu açıdan ele alınan tarihsel olay sadece bir yansıtma alanını oluşturur. Ancak yansıtılmak istenenin anlaşılabilmesi için de bu tarihsel olayın farklı yönleri ile ele alınması zorunluluğu bulunmaktadır. Burada yazarın tarihi kayıtları yeniden ve kendine özgü bir şekilde yorumladığı ve buradan hareketle kendine özgü yeniden bir tarihsel okuma yaptığını unutmamak gerekir. Yazar tarihi bir kurgu olarak yaratır. Bu yöntemle de günün okuyucusuna kendi tarih-gelecek ilişkisini sunar.

Postmodern tarzda yazılmış bir tarihi roman çözümlemesi teorik, metodolojik ve ideolojik sorunların ayrı ayrı ya da hep birlikte, iç içe çözümlemelerini gerektirmesi

sonucu, yukarıda saydığımız tüm unsurları bir kurgu içerisine yerleştirmek bile tek başına büyük bir problem oluşturmaktadır. Böylesi karmaşık bir yapıyı tam anlamıyla çözmek de hemen imkânsız gibidir. Çünkü postmodernizm, sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel ortamda ortaya çıkan geçirgenlik üzerine görüşlerini temellendirdiği için birbiri içerisine geçmiş birçok alan (felsefe, dilbilim, sanat, edebiyat, tarih, siyaset) yan yana/iç içe bulunur. Bu alanlar arasında tarih, dikkate değer bir önem taşımaktadır. Çünkü postmodernizm, tarihsel olanı güncelleştirmekte ve evrensel olana karşı yerel olanı ön plana çıkartmaktadır. (Yalçın-Çelik, 2005: 44) Bu durum haliyle genel değerlendirmeler yapmak yerine her eser için özel değerlendirmeler yapılmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Postmodern romanda tarih ile tarih dışı, dinsel ile dindışı, olgu ile tasavvur, her şey, her değer, birbirine karşı üstünlüğünü veya alçaklığını kaybeder ve eşitlenir. Bu da insandaki “gerçeklik” algısının yitimine, en azından sarsılmasına yol açar. Bu vesileyle romana gizem katılmış olur. Ancak postmodern romanda kullanılan üst kurmaca tekniği ile de yazar romandaki evrenin, kurmaca olduğunu, metinsel bir gerçeklik olduğunu da açıkça vurgular. (Narlı, 2009: 124)

Postmodern romanın tarihe yönelme amacı ve tarihi işlemedeki mantığı tarihi romandan oldukça farklıdır. Tarihi romanın aydınlatmacı tutumundan, siyasal bakış açılarından mümkün olduğu kadar uzaklaşmaya çalışır. Bakışını, tarihin dönem noktalarından, kahramanlarından, daha alt seviyedeki kişilere ve olaylara kaydırır. Bu tutumun altında yatan temel etken, tarihi ders verici, aydınlatıcı bir öge olmaktan çıkarma; onu inşa edilmiş daha doğrusu istenildiği biçimde yeniden inşa edilebilecek bir kurguya dönüştürmektir. (Narlı, 2009: 131)

Elimizdeki postmodern tarihi roman, okuruna kurmaca olduğunu hatırlatan bilinçli olarak yapılmış açık ve örtülü göndermelerle doludur. Bu açıdan bu romanların baştan sonra bir tarihi gerçeklik hissi yaratmaya çalışan klasik tarih romandan ziyade, hem bu edebi türün hem de tarih yazımının yerleşik kalıplarını zorlayan, adeta onlarla oynayan, “tarih yazımsal üstkurmaca” türü içerisinde değerlendirilmesi gerektiği söylenmiştir.² (Terzioğlu, 2011: 284)

Tarihsel romanın gelişimi sırasında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri bu türün gerçek-kurmaca karşıtlığına yönelik konumlanışıdır. Kendisi de bir tarihsel romancı olan Alfred Doplin bu konuya “Tarihsel roman, ilk planda bir romandır, ikinci plandaysa tarih değildir.” sözü ile açıklık getirir. Ancak çoğu romancı ve araştırmacının desteklediği bu görüşün aksine genel okur kitlesinin büyük çoğunluğunun gerçeklikle kurmacayı aynı düzlemde birbirinin devamı olarak değerlendirmeyi tercih ettiği söylenebilir. (Koroğlu, 2011: 209) Bu durum gerçekçi tarihsel romanlara kökten meydan okuyan postmodern tarihsel romanlar için de benzerlik gösterir. Kurgusu, kurmacası, dili, üslubu ve tekniği itibarıyla tarihsel romandan farklı özellikler gösterse de postmodern tarihsel romanlarda da bir tarihsel olay anlatılmaktadır. Hem tarihsel roman yazarları hem de postmodern tarih romanı yazarları okurun gerçek ile kurmaca arasında kurduğu bu yakın ilişkinin farkında olmadığı kabul edilemez. Bu çerçevede yazar bu bilgiyi veya inancı besler ve romanında ele aldığı tezi okuruna benimsetmenin en kestirme yolu olarak bu inancı kullanır.

² Bu alanda önemli bir kaynak için bkz. “Linda Hutcheon, A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction New York-Londra: Routledge, 1988.

Elimizdeki roman postmodern tarihsel roman olma özelliğini sonuna kadar kullanarak tarihsel olay ve kişilikleri ideoloji ve tezi doğrultusunda yansıtmaktadır. Bunun için bazı modern tarihsel romanlarda görülen teknikler yerine postmodern teknikleri kullanmayı tercih etmiştir. Kullanılan postmodern tekniklerin gösterimi ile ilgili olarak S. Dilek Yalçın-Çelik'in *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Romanında Postmodern Tarih Romanları* adlı kitabında detaylı bir değerlendirme yapılmıştır. Bizim için asıl mevzu ise tarih yazımı ve tarihsel roman arasındaki ilişkinin gerçek-kurmaca bağlamında değerlendirilmesidir.

Tarih-Roman/Gerçek-Kurmaca Arasında Hocaefendi'nin Sandukası

Romanına "Romanın Öyküsü" ile başlayan ve her biri ayrı ayrı adlandırılmış toplam otuz üç mektup-rapordan sonra "Tepkiler" bölümü ile sonlandıran yazarın bu yapısal unsuru tercih etmesinin temel amaçlarından birisi okuyucuyu daha başlangıçtan itibaren gerçek-kurmaca ilişkisinin etkisi altına almaktır. Eserin yazılış süreci, romanının ilk sayfalarına eklenen 'Romanın Öyküsü' bölümünde aktarılmaktadır. Buna göre roman, yazarın 1968'de Umberto Eco ve Orhan Pamuk ile birlikte şans eseri bir sahafta tanıştığı ve bu sahafta Orhan Pamuk'un sahaftaki eski el yazmaları arasında bulunduğu "bakın burada medrese öğrencilerinden söz den bölümler var. Belki sizin daha çok ilginizi çeker" diyerek Emre Kongar'a uzattığı Latin harfleriyle d'Abussion de Calevela yazan bir Osmanlıca el yazması metinden doğar. Emre Kongar'ın ilgisini çeken mevzu, yazmanın medrese öğrencileri ile ilgili olmasıdır. 1968 yılında Türkiye'de birçok olay gerçekleşir. Kendisi de Ankara'da üniversitede yönetim sorunu ile uğraşmaktadır. Hacettepe'de öğrencilerin de üniversite yönetimine katılmasını sağlayacak bir mekanizma oluşturma çabasıdır. Bu yüzden metinde geçen "hocaefendi" "suhte" gibi kelimeler ilgisini çeker. Ancak metin genel anlamda Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulmuş olan gizli bir öğrenci örgütünden ve bu örgütün önlemeye çalıştığı "organize bir cinayet" söz etmektedir. Bu haliyle ilgisini çekmemekle birlikte yazma eser tomarları ile sahaftan ayrılır. Ancak kapı önünde Mete Tunçay ile çarpışır ve tomarları yere düşürür. Bazıları çamura bulanana bazıları da rüzgarda uçup giden tomarları karışık bir şekilde toparlar. Bir kaçını da Mete Tunçay alıp götürür. Çok daha sonra yazılacak olan romanın kurgusunun karışık olmasının nedenini yazar bu sebeplere bağlar. Yazar bu yazma esere yıllar sonra 12 Eylül müdahalesinden sonra kurulmuş olan YÖK'ün üniversitelerde koyduğu jimnastik dersleri hakkında düşüncelerini anlatacağı bir programa çıkmadan önce Osmanlı medreselerinde durumun nasıl olduğunu görmek için araştırma yaparken tekrar geri döner.

"Romanın Öyküsü" bölümü okunduğunda ilk akla gelen yazılanların bir hatıra olduğudur. Ancak yazar kitabın ilk sayfasında "Bu satırlardan itibaren karşılaşacağınız tek ve biricik gerçek, romanın kendi gerçeğidir. Romandaki bütün isim, cisim, kişi ve olaylar, (hatta bu satırlar bile) uydurmadır." der. Ancak bu uyarıya rağmen, "romanın öyküsü" bölümünde anlatılanlar kişide yaşananların gerçek olduğu izlenimi uyandırır. Yazar eserinin kurgu olduğu uyarısını yapmakla birlikte roman boyunca anlatılanların okuyucu tarafından kabul edilebilmesi için bir gerçekliği anlattığına okuyucuyu ikna eder. Çünkü kendisine göre o günün Türkiye'sinin çok önemli mevzularına roman yoluyla temas etmektedir. Kitap içerisinde oldukça çok sayıda politik ve sosyal gönderme ve analiz bulunmaktadır. Doğu ile Batı, Roma ile Bizans, Roma ile Yunan ve nihayetinde Hristiyan

(Katolik) ile İslam medeniyetleri arasındaki mücadeleye atflar yapılmakta ve romanda Doğu ile Batı arasındaki gerilimin Hristiyanlık ve İslam ikilisine özel olmaktan öte coğrafya ile belirlenen kadim bir rekabet olduğuna değinilmektedir. Ayrıca Ortodoksların Katolikler karşısında İslam'ın egemenliğini yeğlemesini, Haçlı Seferleri'nin Doğu üzerindeki yıkıcı etkisine değinir. Mason adını kullanmadan çeşitli göstergelerle masonik hareketlere, Osmanlının Türk beylerinin elinden çıkıp devşirmelerin egemenliği altına girmesine, Fatih'in Doğu ve Batı'nın tek imparatoru olma planına ve İslam toplumunda yaşanan dini tartışmalara kadar birçok farklı konuya değinir. Gazali-ibni Rüşd, Osmanlı Medresesi, Hurufiler, Şiiler kitapta geçen tartışmalardan bazılarıdır.

Yazar bütün bu mevzuların yanı sıra Karpantiye ismindeki casusun Osmanlıyı felakete sürükleyen macerası ile günümüz Türkiye için de “gerçekleşmesi muhtemel” bir olayın gerçekleştiği gerçeğini aktarır. Yazar üzerinde bir ömür boyu düşündüğü ve birçok eserinde anlattığı bu konuları bir de roman kurgusu içinde vermeyi uygun görür. Ancak okuyucuda bunun sadece bir kurgu olmadığı düşüncesini de gerçeklik-kurmaca arasında yaptığı gel-gitlerle kapatır.

Yazarın burada anlattığı mevzular ile gerçek hayat hikâyesini anlattığı bir konuşmasında³ da paralellik vardır. Bu durum romanın kurmaca ile gerçeklik arasındaki ilişkisini ortaya koyar. Yazar bir kurgu mu yapmaktadır yoksa biyografisini mi aktarmaktadır? Bu, okuyucu için tam olarak anlaşılabilir bir durum değildir. Yazarın bu tercihinin bilinçli olduğunu, tarihsel roman yazarları için bu durum kurmaca üzerinden gerçeklik algısı uyandırmak olduğu ifade etmiştik. Çünkü tarihsel romancılar; geçmiş, yaşadıkları dönemin ve toplumun perspektifinden bakıp yeniden inşa etme gayreti içindedirler. Romanın konusu, karakterleri, dönemi, izlediği gibi malzemelerinin seçiminde yazarın kendi kişiliği, tecrübesi, ideolojisi, mensubu bulunduğu toplumsal yapı önemli bir rol oynar. (Kara, 2011: 379)

“Romanın Öyküsü” bölümünden sonra yazar raporları yazmaya başlar. Romanda raporların aktarıldığı söylenen Calevela İspanyol bir Yahudi'dir ve Bizans İmparatorluğu'nda vakanüvisttir. Ancak Calevela, raporları Raşid isminde genç bir suhte'nin, yani medrese öğrencisinin ağzından aktarır. Aslında bir İngiliz casusudur. Bu casus, yakalanması halinde “roman yazıyordum” diyerek kendisini savunabilecek bir üslupla rapor ve mektupları roman havasında yazar. Bu durum aslında günümüz yazarının bu romanı yazma yöntemini de açıklar. Yazar, yakalanması halinde tıpkı Calevela gibi “roman yazıyordum” diyerek kendisini kurtarabileceğini düşünür. Romanın ilk yazıldığı yılı bilmiyoruz ancak roman ilk baskısını 1989'da yapar. Bu yıllar Türkiye'nin toplumsal muhalefet anlayışının sıkıntılı yıllarıdır. “Romancı, üzerinde baskı ve yasaklama hissettiği ve muhalefetini güncel olgular bağlamında dillendiremediği kimi sıkıntılı dönemlerde kuşkusuz, yazınsal sanatsal kaygılar da taşıyarak tarihsel döneme yönelir.” (Oktay, 2010: 274) Yazarın tutumu da bu bağlamda değerlendirilebilir.

Bir başka açıdan bakıldığında ise bu yöntemin okuyucuyu anlatılanların gerçek olduğuna nazik şekilde inandırmanın bir başka yöntemi olduğu da düşünülebilir. Günümüz televizyonlarının bazılarında gösterilen bazı dizilerde ya da bazı sinema filmlerinde film

³ Açılış Konferansı, Sosyal Hizmet Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi Ankara, 15 Aralık 2011 bu konuşma, Emre Kongar'ın resmi internet sitesinde yer almaktadır. https://www.kongar.org/ek_20111225.php [Erişim Tarihi: 20.02.2017]

jeneriğinin başında gösterilen “bu filmde anlatılanlar tamamen bir kurmacadır. Gerçek kişi ve kurumlarla bir ilgisi bulunmamaktadır” ifadesi ile benzerlik gösterir. Yazar, bu üslubu kendi romanında anlatılanların kurmaca olduğunu ancak aslında bir gerçekliğinin bulunduğunu ifade etmek için kullanır.

Yazar kendi döneminin Türkiye’sinin olaylarını tarihsel bir kurmaca içinde aktarır. Raşid ile yazarın birinci ismi olan Reşit arasında da bu ilişki kurulabilir. Yazar bu raporların sembolik dilinden yararlanarak Osmanlı dönemine atıf yapıp kendi dönemi hakkında analiz yapan bir metin ortaya koyma düşüncesini yayıncısı ile paylaştığında, yayıncısı (Erol Erduran) kendisine “Bilimsel ukalalık yerine, güzel bir roman ise basabilirim.” der (Kongar 1989: 15). Bu durum yazarın niyetini de ortaya koyar. Metin basılmış olduğuna göre bu durum yazarın “bilimsel ukalalık” değil, “güzel bir roman” yazdığını gösterir. Bizim için de esas olan bu “bilimsel ukalalık” kısmını bir tarafa bırakarak roman hakkında konuşmaktır.

Yazarın gerçek-kurmaca ilişkisinde romanda yöneldiği yöntemlerden bir diğeri ise raporlardır. Yazarın romanını raporlar üzerine inşa etmesi yazara birçok kolaylık sağlar. Ancak yazar bunlara sorun nazarı ile bakar. Bu sorunlardan birisi “dil sorunu”dur. Yazar raporlarda kimi zaman başkalarının ağzından kimi zaman da Papa’nın mektubu gibi farklı kaynaklardan aktarılan bilgiler olduğunu ifade eder. Bu durum metne farklı bakış açılarını katabilmenin bir yöntemi olarak kullanılmıştır. Diğer bir sorun ise tarihsel gerçeklere uygunluk sorunudur. Yazar için anlatılanların tarihsel gerçekliklere uygunluk sorunu olmadığını ancak okuyucuyu da kaybetmek istemediğini ifade etmiştik. Bu açıdan raporlarda anlatılanların nesnel yani objektif bir casus tarafından yazıldığını ifade eder. Bu haliyle romanını belgelere dayalı olarak anlattığı düşüncesi ile romanın gerçeklik üzerinden kazanabileceği etkisini artırır. Bir başka sorun ise raporların düzeni sorunudur. Bu da yazara postmodernist bir şekilde romanın her okuyucuda yeniden yaratılabileceği bir kazanım sağlar. Bu dizilim “bana göre” dir diyerek okuyucuyu farklı dizilimlerle farklı okumalara yönlendirir. “Kitabın değişik zevklere göre değişik biçimlerde okunabilmesi bence okuyucu bakımından bir avantaj. Herkes, eğer isterse, metni kendi zevkine göre yeniden kurabilir.” der (Kongar, 1989: 19). Metinde raporların sırasında değişiklik yapabilmek metnin metinsel anlamının çoğalmasına ve farklı durumların serbestçe söylenmesine imkân tanır. Yazar bu raporları bilinçli bir şekilde kullanır ve metnin muğlaklığını artırır. Böylece metni farklı okumalara, imalara ve yorumlara açık bir metin haline dönüştürür. Bu vesileyle okuru Roland Barthes’in deyimiyle metnin tüketicisi olmaktan çıkıp metnin üreticisi konumuna yükseltir. (Kara, 2011: 368)

Emre Kongar’ın romanını raporlar halinde yazmasının önemi sadece önceki romanlarda görülen çizgisel olay örgüsünü değiştirmesinden gelmemektedir. Bu romanın kurgusal çeşitliliğinin yanında anlam çoğalmasına da katkı sağlar. Her bir raporda yazar Osmanlı’nın siyaset, eğitim, dış ilişkiler, tarikatlar, tasavvuf unsurları gibi farklı konulara temas etme olanağı yaratır.

Gerçek mi? Kurmaca mı? Hocaefendi!

Romanın en önemli unsurlarından biri romana aynı zamanda ismini de veren Hocaefendi’dir. Annesi Kerküklü bir Arap, babası Musevilikten dönme Venedikli bir Katolik olan ve asıl ismi Giftos Karpantiye olan karakter, İstanbul’a ilk olarak İstanbul’un

fethinden birkaç yıl sonra Venedik elçisi ile birlikte gelir. Herkese hekimbaşı olarak tanışırılır. Hocaefendi'lik unvanını okumuş yazmışlığını simgelemek için kullanır. İstanbul'a gelirken de yanında sadece gizemli bir sanduka ile gelir. İstanbul'da medreselerde ders vermeye başlayınca da unvanını meslek haline dönüştürmüş olur.

Giftos Karpantiye Venedik Doç'u Foskari'nin saray doktorudur. Yirmi yaşına kadar Kerkük'te yaşadığı için bir Müslüman gibi yaşamayı çok iyi bilir. Osmanlıca konuşur. Babası Musevi olduğu için de Yahudiliğe de vakıftır. Venedik'e göç edince de Katolik olur. Bu yüzden bir hoca kadar Müslüman, bir haham kadar Musevi, bir papaz kadar Hristiyandır. (Kongar, 1989:36)

Aslında Hocaefendi, Papa Beşinci Nikola ve Alman Kralı Üçüncü Frederik tarafından görevlendirilmiş bir casusdur. Osmanlı devletini yıkmak için görevlendirilmiştir. Papa Beşinci Nikola, Hocaefendi'ye medreseye nüfuz ederek kendi inançlarını talebeye aktararak medrese düzenini yıkmak, bu yolla iyi adam yetiştirilmesini ve hür düşüncüyü engellemek, içtihat kapısının kapanmasından yana olanlarla ittifak etmek, hekimliğini ilerleterek saraya girmek, insanların en zayıf noktası olan sağlığı kullanarak dost kazanmak, hekimliğinden herkesi yararlandırmak, özellikle küçük çocukları tedavi etmek, Müslümanlar arasındaki her türlü mezhep, tarikat ve beylik kavgasını körüklemek, birçok sanatçı yetiştiren Hurufileri güçlendirmek ve Osmanlıya karşı kıskırtmak, Karamanlı ve Osmanlı arasındaki düşmanlığı canlı tutmak, Şii'lerle temas kurmak ve Uzun Hasan ve adamları ile dostluk kurarak onlara hizmet etmek ve Osmanlı'ya sürekli şii düşmanlığı aşılamak, Müslümanları birbirine kırdırtmak, beylik kavgalarını körüklemek, memleketlilik ve hemşehrilik ayırımlarını canlı tutmak, tarikatları ve tarikatçılığı desteklemek, fırsat buldukça hepsini birbirine çekiştirmek, Osmanlı sikkesi içindeki altın ve gümüş miktarının azalmasını sağlayarak parasını değersizleştirip İmparatorluk'u zayıflatmak, Hristiyan (Devşirme) paşaları Müslüman Türklere karşı korumak, devşirmelerin aile bağlarını güçlendirmelerine yardım etmek, devşirmelerle Müslüman Türklerin işbirliği kurmasına izin vermek, Padişah çevresindeki paşaları kamplara ayırmak gibi birçok zor görevler ve tavsiyeler verir. Papa V. Nikola için önemli olan Fatih Sultan Mehmet'in ortadan kaldırılması değildir. Bu tedbirlerle onların asıl amacı Osmanlıdan sonsuza dek kurtulmaktır. (Kongar, 1989: 38)

Bu görev ve tavsiyelere bakıldığında hepsinin bir tek insan tarafından bir insan ömrü içinde yapılma zorluğu ve hatta imkânsızlığı ortadadır. Ancak yazar için önemli olan Osmanlı Devleti'nin Fatih Sultan Mehmet'ten sonra başlayan süreçte duraklaması, zayıflaması ve nihayetinde gerileyerek yok olmasına giden etkenleri dile getirmektir. Bu durum genelleştirilerek devletlerin yıkımına giden sebepler olarak da ele alınabilir. Yazarın bu konularda uzun dönem araştırmalar ve kitaplar yayımlayan bir bilim insanı olması romanın devletlerin varlığı, bekası ve yokluğu konuları etrafında kurgulanmasının en güçlü sebebidir. Yazar, Hocaefendi'nin kendisine verilen bu görevleri tek tek nasıl gerçekleştirdiğini anlatır.

İlk olarak Hocaefendi, hurufiler üzerinden Şii-Sünni çatışmasını gerçekleştirmeye çalışır. Bunun için eskiden beri var olan kavgayı körükler. Romanın altıncı mektubu "İnançların Tartışıldığı Gün" başlığını taşır. Yazar başlangıçta bu kavgalara göndermeler yapar. Bunun için Oruç ile İbrahim'in kavgasını kullanır. Oruç; Hurufilik hakkında bilgilerini İbrahim ile paylaşır. İbrahim ise "Yahu topunuzu astılar. Yine kökünüzü

kazıyamadılar. Allah Murad Han'dan razı olsun! Sizin gibi hamam böceklerini kesmeyi akletti de, cemaatimizi sapıklıklarınızdan korudu. Şimdi yeniden bitiniz kanlanmış. Saraya nüfuz etmişsiniz, yine kellelerinizin gitmesi yakındır.” der (Kongar 1989: 42)

İbrahim ile Oruç atışmasında her ikisi de kendi mazlum durumlarından söz eder. Onların tartışmasına katılan Raşid hem Karamanlıların hem de Hurufilerin mazlum rolü oynamalarından rahatsızdır. Zira ikisi de sürekli iktidara oynamış ve kaybetmiştir. Kaybedince de kellelerinin gitmesi doğaldır der (Kongar 1989: 43) Yedinci Rapor'u da “Hurufilerin Yakılma Kararının Alındığı Gece” başlığını taşır. Hurufilere yapılanlar burada da anlatılmaya devam edilir. Osmanlı tarihinde bu kavganın varlığından haberdar olan Giftos Karpantiye, Mahmut Paşa hazretleri huzurunda el pençe divan durarak, Hurufilerin ortadan kaldırılması için ard arda gerekçeler sıralar. Hurufilerin padişaha kadar uzandıklarını söyler. Asıl amacı ise Hurufileri bahane ederek Raşid ve arkadaşlarından bütünüyle kurtulmaktır. Mahmut Paşa'ya İkiçiler örgütü üyelerinin Fahreddin Acemi'yi medresede ders verdiği esnada taşa tutacaklarını söyler. Böylece bütün İstanbul'da bir ayaklanma başlatacaklarını, aynı anda Yeniçeri Ocağı'nda da kazan kaldırtarak mühr-ü sadaretin Karamanlı Mehmet Paşa'ya verilmesini sağlayacaklarını söyleyerek Mahmut Paşa'dan Hurufilerin yakılması için izin koparır. Böylece Müslüman'ı Müslüman'a kırdırma planını gerçekleştirmek ister. (Kongar 1989: 49)

Edirne Müftüsü Fahreddin Acemî ise saraya kadar sızan Hurufilerden kurtulmak için Hocaefendi'den yardım ister. Raşid ve arkadaşları Hocaefendi'nin Fahreddin Acemi'nin dersinde çıkaracağı kargaşadan haberdar olurlar. Bunu engellemek için plan yaparlar. Ancak İkiçiler çetesi üyelerinden Halil planın tutmayacağını düşünür. Çünkü ona göre;

“Bu Hocaefendi denilen herif bir kez Padişahımız Efendimiz Hazretlerine iyice hulül ve nüfuz etmiş. Onu âdeta avucunun içine almış. Sen ne yaparsan yap onun yerini sarsamazsın. Ülkeyi tek başına yöneten bütün insanlar gibi Padişahımız da bir kez yanılınca devlet gemisinde önemli bir gedik açılıyor ama kimsenin gücü o deliği onarmaya yetmiyor. Çünkü tek adam olan yönetici bu habis kişiye, Karpantiye'ye bağlanmış olduğundan o gediği görmüyor.” dur (Kongar 1989:62).

Acemi, medresedeki dersi esnasında Hurufiler için onların Hristiyanlardan bile kötü olduğunu, kendilerini Allah'ın temsilcisi sayan zındıklar olduğunu, putperest olduklarını ve Osmanlı mülkünde yaşamalarının caiz olmadığını söyler. İşler İkiçilerin planladığı gibi gitmez. Yakalanıp tutuklanırlar. İşkenceye maruz kalırlar. Hikaye Hurufilerin yakıldığı sahne ile devam eder. Yazar bu boşlukta olayı anlatmamış olmakla birlikte Hocaefendi ve Fahreddin Acemi'nin istediklerinin olduğu ve Hurufilerin yakıldığı anlaşılıyor. (Kongar, 1989: 77)

Hocaefendi'nin görevlerinden birisi olan Osmanlı beyleri ve paşaları arasındaki kavgayı körüklemektir. Bunun için de Karamanlılar ile ilgili kavgaya değinir. Beşinci mektup-rapor “İhanetin Tohumunun Atıldığı Gün” başlığını taşır. Karpantiye, İkiçiler çetesi üyelerinden Karamanlı İbrahim'i ikna ederek kendi safına çeker. Onu yanına çekmek için Osmanlı'nın Karamanlıya yaptığı zulmü anlatır. Aslında Karamanlı İbrahim'in de niyeti de Osmanlı'yı içerden yıkmaktır (Kongar 1989: 39). On beşinci rapor ise

“Karamanlı’nın Dersi”ni anlatır. Müderris Karamanlı Mehmet Efendi (yaklaşık 15-20 yıl sonra Sadrazam Mehmet Paşa) Osmanlının Karamanlıyı katletmesinin dinen doğru olmadığını, bunun Kur’an ve Sünnet’e aykırı olduğunu söyler. “Her kim ki hemcinsini katleder, onun Allah indinde işleyebileceği daha büyük bir günah yoktur. Osmanoğlu’nun Karamanoğlu’nu bastırması, zabt-u rabt altına alması başka şeydir, katletmesi başka.” der. (Kongar 1989:78). Müderrislikten sadrazamlığa yükselir. Koruyucusu ve selefi Mahmut Paşa, Karamanlılara yeteri kadar zulmetmediği için gözden düşmüştür. Yazar bu konuyu kısa tutar ve diğer mevzulara geçer.

Diğer mevzulardan biri Müslümanlar arasında hoşgörüyü bitirmek ve medrese-tarikat kavgası çıkarmaktır. Hocaefendi bunun için de farklı yollar dener. Fatih Sultan Mehmet, İslam’ın maddi ve manevi bütün yeniliklere açık bir din olduğunu göstermek için din ile felsefeyi birleştirmeyi planlar. Bunun için Meşaiyyun denilen grubun desteğine ihtiyaç duyar. Hocaefendi ise bunu engellemek, Müslümanların hoşgörü sahibi olmasını önlemek, Hurufilerin yok edilmesine kadar gidecek bir dizi somut sonuca ulaşmak için bu plana karşı hareket eder. (Kongar, 1989:51) “Gazzali’nin İbn Rüşd’ü Yendiği Gün (Hocaefendi’nin Büyük Zaferi)” adını taşıyan sekizinci mektupta Hocaefendi’ye göre;

“İslam düşüncesinin gelişmesinin önlenmesi için Medrese eğitimindeki çoğulculuk tahrip edilmeli, bu meşaiyyun taifesinin çanına ot tıkanmalı, içtihat kapısı kapatılmalı, Müslümanlık dar kalıplar içine hapsedilmeliydi.” Zaten Papa da İslâmî düşüncenin gelişmesinin durdurulmasını ve Medreselerin yozlaştırılmasını aslı görevleri arasında saymıştır. (Kongar, 1989: 52)

Fatih Sultan Mehmet, Gazzali ile İbn Rüşd’ün düşünceleri arasında bir uzlaşma sağlayabilmek için Meşaiyyun düşüncesine yakın olan Zeyrek Camii Medresesinde ders veren Ebu Cafer Bin Abdülaziz’in derslerine gider. O derslere ilgiyi arttırmaya gayret eder. Hocaefendi ise İslam düşüncesinin gelişmesinin önlenmesi için Medrese eğitimindeki çoğulculuğu tahrip etmek, meşaiyyun taifesini ortadan kaldırmak, içtihat kapısını kapatmak, Müslümanlığı dar kalıplar içine hapsedmek ister. Bunun için Gazzali düşüncesi taraftarları ile İbn Rüşd düşüncesindekiler arasında bir tartışma ve kavga başlatır. Tartışmalar sonunda Fatih Sultan Mehmet’in beklentilerinin aksine Gazzali ile İbn Rüşd düşünceleri arasında bir yakınlaşma olmasını engellemeyi başarır. (Kongar, 1989:58)

Hocaefendi’nin planlarına destek olan yerli işbirlikçiler de vardır. Bunların bazıları para ile satın alınan kişilerdir. Bazıları ise daha şahsi çıkarlar için destek olurlar. Yirmialtıncı rapor “Devşirmelerin Zaferi Nasıl Hazırlandı?” başlığını taşır. İshak Paşa, tadı damağında kalan sadrazamlık makamına duyduğu özlem, damadı Gedik Ahmed’in azli gibi sebeplerden ötürü Karamanlı Mehmet Paşa’ya ve padişaha kin duymakta ve onun yerine getirilecek olan Şehzade Beyazıd’ı tahta çıkarma hayalleri kurmaktadır. İshak Paşa, emellerini gerçekleştirmek için Hocaefendi aracılığı ile sultan Mehmet Han’ı zehirler. (Kongar, 1989: 132)

Yazar isim vermeden mason teşkilatından da söz eder. Filip Hoca ile Hiram Ağa kendilerini aynı meslek grubunun üyeleri olarak görür. Ortak yanları kendilerini eğitmek ve irade-i cüzziyelerini geliştirilerek irade-i külliyeye ulaşmaktır. Raşit onların mutasavvıf olduklarını söylediğinde ise bunu kabul etmezler. Kendileri de tıpkı İkiciler gibi gizli bir örgüt üyesi olduklarını söylerler. Liderliğini Süleyman peygamberin yaptığı bir örgüt. Bu örgüt, ayrı dinlere mensup insanları bir arada tutabilen çok güçlü bir örgüttür. Filip Hoca,

Sultan Mehmet'in gizli teşkilatının başındaki kişidir. Hiram ise şöhreti Karaman'a ve Osmanlı'ya yayılmış bir alimdir.

Batı Roma'yı Sultan Mehmet tehdidinden kurtarmak isteyen Papa İkinci Pius, Hocaefendi'ye bir mektup yazarak Venedikli hekim Iacopo (Yakup Paşa)'u saraya sokmasını ve padişaha yaklaştırmasını ister. Bu hekimin sultanı nasıl öldüreceği de anlatılır. Velihaht Sultan Mustafa'yı da ortadan kaldırarak devşirmelerin desteği ile Şehzade Beyazıd'ın tahta oturmasını sağlamaya çalışacaklardır.

Bütün bu gelişmeler olurken Raşid, sandukayı ele geçirir ve ebced hesabını kullanarak sandukayı açmayı başarır. Sandukanın içinde önce Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinde ardından Sultan Mehmet'i zehirlemek için kullanılan zehirin panzehiri bulunmaktadır.

Sultan Mehmet, Iacopo (yakup paşa) ve Hocaefendi (Karpantiye)nin kurduğu komplo sonucu sefere çıktıktan sonra Üsküdar'da hayatını kaybeder. Raşid panzehiri getirmekte gecikir. Otuz ikinci Mektup, olan "Karamanlı'nın, Canını ve Osmanlı Tâcını Devşirmelere Teslim Ettiği Gece"de Sultan Mehmet tarafından İstanbul'da bırakılan İshak Paşa'nın komployu tamamlayarak Sadrazam Karamanlı Mehmet'i linç ettirmesi anlatılır. (Kongar 1989: 146)

Hocaefendi'nin bütün bu gayretlerinin temelinde dünya hakimiyeti peşinde koşan Hristiyan ve Müslüman hükümdarların iktidar kavgası vardır. Yazar iktidar hakkındaki düşüncelerini Filip Hoca aracılığı ile dile getirir:

"Evlât unutma ki tektanrılı dinlerin hepsi bağışlayıcılığı öngörür ama, iktidarı elinde tutanlar, yani bu dinleri uygulayanlar, kendi görüşlerinden sapanları en sert biçimde eleştirir ve onları ellerine fırsat geçer geçmez de yok ederler. Çünkü yöneticiler açısından sorun Allah sorunu değil, iktidar sorunudur. İktidarı Allah adına ellerinde tuttukları öne sürenler, aslında kaba kuvvet aracılığı ile iktidarı ele geçirip, hükümdarlıklarını yine silâh gücü ile sürdürenlerdir." (Kongar, 1989: 113)

Bütün bu felaket senaryoları içinde Hocaefendi'nin niyetini anlayan ve buna karşı bir örgüt kuran kişi ise Raşid'dir. Emre Kongar bu kişi ile kendisi arasında bir ilişki kurar. Romanın bu olumlu kahramanı aslında kendisidir. Raşid gibi kendisi de bir öğrenci hareketinin içindedir. Yazar 1980'li yıllarda kurulan YÖK'e karşı başlatılan öğrenci hareketlerinin içindedir.

Raşid grubun amacını kendilerini yetiştirmek, birbirlerine destek olmak, devleti yüceltmek için kanlarının son damlasına kadar çalışmak, dünya-ahret kardeş olmak, şeklinde dile getirir. (Kongar, 1989: 29) Bu düşünceler ile kendi düşünceleri arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.⁴ Asıl hedefleri, geçmişte farklı Müslüman toplulukları bir arada tutarak güçlenen devleti bundan sonra Müslüman ve Hristiyan farklı dinlere mensup toplulukları da bir çatı altında toplayarak dünyaya hükmeden güçlü bir devlet inşa etmektir. Bu hedef doğrultusunda İslam'ın ve Osmanlı'nın gücünü bütün dünyaya yaymak, Hristiyanlara bağışlayıcı, hatta koruyucu olarak yaklaşan Sultan Mehmet Han'ın tacına taç katmak birinci amaçlarıdır. (Kongar, 1989: 30), Bunlar ilk görev olarak Hocaefendi'nin

⁴ <https://www.kongar.org/resmi-sitesinin-''Hosgeldiniz''-bolumune-bakilabilir>. [Erişim Tarihi: 20.02.2017]

sandukasının esrarını çözmeye görevini üstlenirler. Onlar hem din hem devlet için mücadele edecektir. Sultan Mehmet'in İstanbul'u almasından sonra onun gücünün eriştiği yerlere hülyaları bile erişemeyen kısır görüşlülere karşı hem devleti hem dini korumak istemektedirler. (Kongar, 1989: 31-32)

Bütün bu çöküş sebeplerine karşı yazar, çözüm önerisi de sunar, bunun için Raşid ve adamlarını kullanır. Bunu yaparken de ideolojik romantizmi tarihsel realizme feda etmez. Bütün bu yıkım projesini engelleme çabalarına rağmen Papa ve Alman Kralı, Hocaefendi aracılığı ile amacına ulaşır. Sonunda İkciler çetesinin geriye kalan üyeleri bir arada sohbet ederek, nerede yanlış yaptıklarını konuşurlar. Raşid hatanın sandukanın ve ötekinin berikinin peşinde koşmak olduğunu ve asıl gayenin dünyanın genel şartlarını ve ülkenin özel şartlarını bilerek kendilerini yetiştirmek suretiyle birey ve grup olarak güçlerini artırmak olması gerektiğini söyler. Örgütü büyüterek reayadan ve saraydan destek bulunması gerekirdi. Bu şekilde devleti korumak ve kurtarmak mümkün olabilirdi. Karpantiye hepimizi aldattı. (Kongar, 1989: 148) der.

Sonuç

Romanda anlatılan karakterler her ne kadar kurmaca karakterler olsa da kimi karakterler bazı özellikleri ile tarihten ya da gerçekten alınır. Roman okuyucusu edebi karakterler ile gerçek karakterler ontolojik olarak birbirinden ayrı olsalar bile onları aynı düzlemde değerlendirir. Bir yandan edebi karakterlere gerçek kişilermiş gibi davranırken diğer taraftan gerçek kişileri de edebi karakterlerin yerine koyarak düşünür. Bu anlamda okurlar kurmaca ile gerçeği bağlantılı hale getirir. Bu durumda Döblin'in düşüncesinin aksine tarihsel roman hem gerçek hem de tarih olarak kabul edilebilir. (Köroğlu, 2011: 213) Diğer tarihsel romanlarla ilgili yapılan eleştirilerde de görüldüğü üzere tarihsel romanın tam olarak anlaşılabilmesi için ele aldığı tarihi olaylar hakkında da bilgi sahibi olunması gerekir. Bu durumda gerçekle kurmacayı birbirine karıştıran okur öğrendiği tarihi bilgiyi roman okuyarak tamamlama eğilimi gösterecektir. Oysa tarihsel roman ile tarih yazımı arasında hem ontolojik hem de epistemolojik farklar vardır. Tarihsel roman yazarına göre, tarihsel olaylar, toplumsal yapı ve insan psikolojisi tekilliği ve tekrarlanamazlığı ile geçerli değildir. Benzerliklerden yola çıkılarak bugün yaşananlara paralel tarihsel olaylardan söz edilebilir. Kısacası "tarih tekerrür edebilir" ve bu tekrarlanabilirlik sayesinde, geçmişten ders almak caizdir ve hatta gereklidir. Bu tekrarlanabilirlik düşüncesi okurun gerçek-kurmaca arasındaki yakın ilişkiye olan inancına katkı sağlar. (Köroğlu, 2011: 216)

Emre Kongar sadece bir roman yazmamıştır. Aynı zamanda sahip olduğu sosyolojik ve siyasi görüşleri kurmaca yapı içinde sunmuştur. Okuyucunun gerçek-kurmaca algısından da istifade ederek anlattığı durumun tarihin her döneminde gerçekleşebileceği izlenimini okuyucuda uyandırmaya çalışır. Bu durum romanı gerçeklikle kurulan ilişki bağlamında daha değerli ve etkili kılar. Gerçekle kurmacanın bütünleştiği bu tarihsel roman, yazıldığı dönem Türkiye'sindeki siyasal olaylara göndermeler ve dokundurular yapar. Ahmet Oktay, "geçmişin iktidar uygulamalarına ve liderlerine yönelik eleştiriler ve tepitler, yankısı şimdiye kadar ve kişilerinde bulmaktadır" (Oktay, 2010: 274) derken bunu kasteder.

Sonuç olarak tarihi ya da postmodern tarihi romanlar sadece birer roman değildir. Onlar gerçekliği dönüştürecek oluşturdukları kurgusal dünyada kendi hakikatlerini anlama ve anlaşılır kılma çabasının ürünüdürler.

Kaynaklar

- Argunşah, Hülya. (2016). *Tarih ve Roman*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Çıkla, Selçuk. (2010). “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik”. *Hece Dergisi Roman Özel Sayısı*, 65/66/67. 104-124.
- Göktürk, Akşit. (2002). *Okuma Uğraşı*. İstanbul: YKY.
<https://www.kongar.org/> [Erişim Tarihi, 20.02.2017]
https://www.kongar.org/ek_20111225.php Açılış Konferansı, Sosyal Hizmet Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi Ankara, 15 Aralık 2011 bu konuşma, Emre Kongar’ın resmi internet sitesinde yer almaktadır. [Erişim Tarihi: 20.02.2017]
- Hutcheon, Linda. (1988). *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction* (New York- Londra: Routledge
- Kara, Halim. (2011). “Mazinin Edebi Temsili: Tarihsel Romanda Fatih’in Karakterizasyonu”. *Edebiyatın Omzundaki Melek Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar*. (Haz. Zeynep Uysal). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kongar, Emre. (1989). *Hocaefendi’nin Sandukası*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Köroğlu, Erol. (2011). “Milli Hakikat Üzerine Tezler: Attila İlhan’ın Gazi Paşa’sında Tarihyazımı ile Tarihsel Roman arasında Sınır İhlalleri”. *Edebiyatın Omzundaki Melek, Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar*. (Haz. Zeynep Uysal). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Namık Kemal, (2005). *Celalettin Harzemşah*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Narlı, Mehmet, (2009). “Postmodern Roman ve Modern Gerçekliğin Yitimi”. *Türkbilig*-18, 122-132.
- Oktay, Ahmet, (2010). “Siyasal Roman üzerine”. *Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı*. 65/66/67. 272-276.
- Ögünç, Ömer. (2017). “İzzeddin Çalışlar’ın Büyük Roman: Son Cariye. İlk Sultanıçe’inde Tarihsel Üstkurmaca Unsurları”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 58. 295-314.
- Terzioğlu, Derin, (2011). “Modernleşen Osmanlılar: Orhan Pamuk’un tarihi Romanları ve Osmanlı Tarihyazımında Yeni Eğilimler”. *Edebiyatın Omzundaki Melek, Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar* (Haz. Zeynep Uysal). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türkeş, Ömer (2011). “Romana Yazılan Tarih”, *Edebiyatın Omzundaki Melek Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar* (Haz. Zeynep Uysal). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uslu, Mehmet Fatih (2011). “Greenblatt’ın Yeni Tarihselci Eleştirisi”. *Edebiyatın Omzundaki Melek Edebiyatın Tarihle İlişkisi Üzerine Yazılar*. (Haz. Zeynep Uysal) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wellek, Rene- Warren, Austin. (2011). *Edebiyat Teorisi*. (Çev: Ö. Faruk Huyugüzel). İstanbul: Dergâh Yayınları,
- Yalçın-Çelik, S. Dilek. (2005). *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.